

A szegény ember élete.

Vannak könyvek, amelyek sohasem veszítik el az időszerűségüket. Ilyen volt Györfy István Nagykunsági Krónikája, nem sokkal a nagy összeomlás után. Tudományos néprajzi munkák után ez a könyv vitte be a magyar ember küzdelmes életét az irodalomba. De nem a mai életet, hanem letűnt évszázadoknak sokáig egyforma, küzdelemmel teljes, nehéz életét. Hogy ez a könyv mennyire nem veszített időszerűségéből, azt az mutatja a legjobban, hogy az elmúlt tavaszon újra megjelent és megérdemelt sikere is volt.

Ilyen időtálló könyv a Kiss Lajos szép könyve is: „A szegény ember élete.” Ez az oka, hogy a Délvidéki Szemle is foglalkozik ezzel a munkával, amely aligha juthatott a trianoni határon túli, nemrégén felszabadult területre.

A két világháború közti időben a figyelem sokkal nagyobb mértékben irányult a magyar parasztság felé, mint azelőtt. Két oka is volt ennek.

Az egyik politikai. Ez bennünket most nem érdekel, bár annyit kétségtelenül erről is megállapíthatunk, hogy ha célzatosságában itt-ott erősen színezett is, sok olyan dolgot hozott a nyilvánosságra, amit azelőtt csak kevesen tudtak, vagy ha tudták, szándékosan hallgattak róla.

A másik ok az volt, hogy a parasztkérdésbe reális szemléletet akartak belevinni, s ezzel azt az életformát akarták megismertetni, amelyekben a magyar parasztság valóban él.

Ez az utóbbi bizonyára időtállóbb értékű munkát hozott létre a magyar parasztság életének tárgyilagos ismertetésével — az életkép pillanatnyi rögzítésével —

forrásértékű irodalmi alkotásokat hagyott hátra azok számára, akik majdan ennek az életnek történelmi fejlődésével kívánnak foglalkozni.

Az utóbbi alkotások közé tartozik Kiss Lajos nagy együttérzéssel megírt könyve is.

Annak ellenére, hogy közel két éve jelent meg a magyar könyvpiacra, időszerűségéből a mai napig sem veszített semmit. Nem veszített, mert tartalmában és irodalmi formájában örökértékű.

Címlapján nagyon jellegzetes fénykép van: emberi váll, amelyiken átvetve teli zsák fekszik. A zsák bekötött száját izmoskarú, napbarnította kéz fogja. Egy váll, egy kar és egy kéz a sok millió közül. A könyv címe: „A szegény ember élete.” Cím és kép között keresve se lehetne tökéletesebb összhangot találni.

Kiss Lajos nem ezzel a könyvével mutatkozott be az olvasóközönségnek. Akik az Ethnográfia, Népelet, Néprajzi Értesítő, Népünk és Nyelvünk köteteit forgatni szokták, már régen úgy ismerik őt, mint a szegény ember életének egyik legalaposabb ismerőjét, aki a legelvontabb tárgynéprajzi munkájába is belevitte magát az életet. (Akaratlanul is eszünkbe jut a hódmezővásárhelyi fazekasok beteges vízióiról írt, megdöbbentően reális és mégis irodalmi értékű rajza.)

Nála nem a cédulák tömege és a lapalji jegyzetek nagy száma jelenti az értéket, hanem az, amit az életből magának cédulázott ennek a könyvének megírásához, amikor egy-egy kép megrajzolása kedvéért hónapokat töltött könyve szereplőinek társaságában.

A fiatal Kiss Lajos hangya-

szorgalommal gyűjtötte össze a Hódmezővásárhelyi Néprajzi Múzeum gazdag, de csak helyi eredetű anyagát: maradandó emlékét a szegény ember nehéz életének. Nem ment a szomszédba egy-egy tetszetősebb darabért, mert csak vásárhelyit akart gyűjteni. Összegyűjtötte, de soha sem hitte, hogy ez az időtálló csontváz a valódi néprajz. Életet akart vinni a halott tárgyakba. És vitt is. (Elég ha a fazekasok munkájának vagy a kenyérsütésnek kitűnő leírására gondolunk). És most összefoglalva, ebben a könyvében húst rákott a csontokra és vért eresztett a hús közti erekbe s ezzel a kettős munkával tökéletes képet adott a hódmezővásárhelyi nép életén keresztül az alföldi szegénység ugyanolyan életéről.

A könyvben hol szomorúan, hol vidáman, megelevenedik a néprajz. Kilép belőle a nehezen és könnyen élők sokadalma: a kiskanasztól — hogy a hierarchiát is megtartsuk — a dinnyeecsőzig mindenféle rendű és rangú szegény ember, foglalkozásonként elkülönítve és mégis szerves egész társadalmat vagy inkább — egymást lenézve — társadalmakat alkotva. De nem hiányoznak azok sem, akik ezt az egész társadalmat inkább rosszul, mint jól tartják. Mert ha az utóbbiakról kevés szó van is a könyvben, kezők munkája végigmegegy a felsorolt szegények egész életének irányításában.

Erre a társadalomra, a benne élő egyénekre sok minden hatással van. Nem is maradhat nyom nélkül ezeknek az embereknek a

lelkivilágában sem. Ez is mutatja, hogy a jót és a rosszat egyaránt a társadalom termeli ki, a szerint, amint a lélek adottsága alkalmas rá.

Kiss Lajos ezt így fogalmazza meg költői magaslaton a befejezésben: „nyomot hagy lelkében a napfeljötté, a naplemente, a búza vetés üde zöldje, aranykalásza, a földimogyoró virága, a pipacs pirossága, az ég tisztasága éppen úgy, mint a sötét felhő nehézsége, a korahajnal és a késő est pírja. A földről az égimezőre veti szemét. Fölfelé néz, onnan várja az áldást, ahonnan a csapás jön. Sok szenvedés, kevés öröm. A szegény embert a remény táplálja. Aki minden nap elvégzi a maga munkáját, annak nyugodt a lelke. Elérhetetlen vágyak nem háborgatják. Igénye kevés: a mindennapi falat megszerzése s ha ez van, boldog“.

Aki csak célzatos beállításokból félreismeri a magyar parasztot, az ebből a könyvből valóban megismerheti a lelkivilágát, különösképpen látszó szokásait s azt is, hogy „türelöm köll a szögénységön.“

Örömmel értesültünk róla, hogy a könyvnek folytatásaként nem sokára megjelenik „a szegény asszony élete“ is, amelyből már volt alkalmunk néhány derűs részlet megismerni.

A szegény ember és a szegény asszony fia ezekkel a munkákkal ércnél maradandóbb emléket emelt az egész szegénységen keresztül édesapjának és édesanyjának.

BANNER JÁNOS.